

DPT Elektronik ve Elektrikli Makineler Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nun gösterdiği...

“ULUSAL” ELEKTRONİK SANAYİ ALDATMACASI

Mahir Ulutaş-Elektrik ve Elektronik Mühendisi
mahir.ulutas@emo.org.tr

Devlet Planlama Teşkilatı'nın, 2007-2013 tarihleri arasındaki döneme dair Dokuzuncu Kalınma Planı çerçevesindeki “Elektronik ve Elektrikli Makineler Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu” yayımlandı. “Elektronik Sanayi” ve “Elektrikli Makineler Sanayi” olmak üzere iki bölüm halinde yayımlanan raporda ayrıca elektronik sanayinin her bir alt sektörü için ekler kısmında alt raporlar hazırlanmış. Bu yazıda Plan'ın sadece elektronik sanayi ve onun alt sektörlerine dair olan kısımları kısaca incelenmiş olup “Elektrikli Makineler Sektörü Raporu” bir başka yazıya bırakılmıştır.

Plan'ın ana omurgasını özelleştirmeci ve uluslararası kapitalist işbölümünün tüm dünyada olduğu gibi ülkemizdeki yıkıcı etkilerini görmezden gelen bir anlayış oluşturmaktadır.

Elektronik sanayi hiç kuşkusuz eğitimden tıbbı, askeri teknolojilerden sanayinin diğer tüm alanlarına yayılan kullanımıyla temel ve stratejik bir

sektör haline gelmiştir. Bir yandan özellikle merkez kapitalist ülkelerdeki muazzam Ar-Ge çalışmalarıyla ürünlerin teknolojik ömürlerinin kısalması, her geçen gün elektronik alanında yeni teknolojilerin su yüzüne çıkması, diğer yandan yaşamın her alanında elektronik uygulamaların yaygınlaşan kullanımı düşünüldüğünde, alanda ciddi bir dinamizm olduğu görülüyor.

Elektronik teknolojinin girip de dönüştürmediği bir alan neredeyse yok. Bu özellikleriyle artık sadece ayrı bir sanayi veya sektör olarak ele alınamayacak kadar önemli. Bununla birlikte “dikey ve yatay dinamizm” olarak adlandırılabilir bu süreç, elektronik alanının 1.3 trilyon doları aşan pazar hacmi ve buna paralel istihdam olanaklarıyla ekonomik olarak da devasa bir sanayi haline gelmesine neden olmuştur.

Dolayısıyla bu sektöre dair bütünlüklü ve planlı bir bakış gerekmektedir. Burada sorgulanan, DPT Özel İhtisas Raporu'nun ne oranda böylesi bir bakışa sahip olduğudur.

Raporun giriş bölümünde sektörle bilgi toplumu arasında bağlantı kurularak, şöyle denilmektedir:

“Dünyamız kimi zaman Sanayi Devrimiyle eş tutulan, kimi zaman yeni çağa geçiş olarak adlandırılan, kapsamlı ve son derece hızlı bir değişim sürecine tanık olmaktadır. Üretim yeteneklerinin en önemli değer olduğu sanayi toplumu, bu süreç içinde bilgi ve iletişim teknolojileri temelinde yeniden biçimlenmekte ve bilgi toplumuna dönüşmektedir.”

Raporun analizine girmeden önce konu ile ilgili pek çok yerde karşımıza çıkan ve sanayi toplumundan öte yeni bir toplumsal sistem olarak öne sürülen “bilgi toplumu” kavramı üzerine birkaç söz söylemek yararlı olacaktır. Bilişim teknolojisindeki gelişmeler, robotik teknolojilerin ve yapay zeka uygulamalarının endüstriyel ürünler verecek düzeye gelmesi, otomasyon sistemlerinin yaygınlaşması ve hepsinden önemlisi kol emeğinin yanı

sıra kafa emeğinin de belli oranlarda ve sektörlerde ikame edilebildiği bir dönemi hep birlikte yaşıyoruz. Bilgi toplumu kavramını, tüm bu gelişmelerin, toplumun kültürel, demografik vs yapısında ve toplumsal algıda neden olduğu değişimlerin ve altüst oluşların etkisi ile ortaya atılan heyecanlı ve abartılı bir tez olarak değerlendirmek bir dereceye kadar mümkün. Abartılı bir tez denebilir, çünkü toplumbilimsel olarak, bir toplumsal yapıyı diğerinden ayıran temel kriterin, maddi nesnelere üretimleri ve yeniden üretimleri içerisinde toplumsal grupların ve sınıfların birbirleriyle ve üretici güçlerle girdikleri ilişki olduğu açıkça söylenebilir. Sanayi toplumu, refah toplumu, bilgi toplumu vs gibi kavramlar belli noktaların vurgulanması açısından işlevli görülebilirler, ancak bilimsel olarak toplumlar; köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum vs. gibi üretim ilişkileri temelli sınıflandırılırlar.

Pek çok yerde kurulmaya çalışılan sanayi toplumu/bilgi toplumu karşıtlığı, yukarıda ifade edilenden çok daha başka anlamlarda da kullanılıyor. Büyük çaplı kitlesel üretimin gerçekleştiği, hiyerarşik bir toplum modeli ve sınıflı bir toplum olarak ortaya konan sanayi toplumuna karşın, (burada hem kapitalist hem de sosyalist toplumların sanayi toplumu kavramı etrafında aydınlaştırıldığına dikkat edilmeli) esnek üretimin ve ademi merkezîyetçi anlayışın hakim olduğu neredeyse sınıfsız bir toplum modeli olarak post-modern “düşünürler” tarafından ortaya atılmış bir kavram olarak bilgi toplumu vaaz ediliyor.

Raporda elektronik sanayi genel olarak;

- a) Bileşenler (komponentler) alt sektörü: devre elemanları, resim tüpleri, bobin, transformatörler vs.*
b) Tüketici elektroniği alt sektörü:

TV, DVD-VCD, uydu alıcıları vs.

c) Telekomünikasyon alt sektörü: cihazlar, işlemler, servis sağlayıcılar vs.

d) Profesyonel ve endüstriyel cihazlar alt sektörü: UPS, redresör, inverter vs.

e) Askeri elektronik cihazlar alt sektörü

f) Bilgisayar alt sektörü”

olmak üzere 6 alt sektöre bölünerek sınıflandırılmış.

Raporda ifade edildiği üzere, Türkiye elektronik sektöründe ihracatın iki katı ithalat yapan bir ülke konumunda bulunuyor. 2004 yılında 4 milyar 29 milyon dolarlık dışsatım yapılmışken, dışalım miktarı 2003 yılına göre yüzde 47.9 bir artışla 8 milyar 940 milyon dolara yükselmiş.

Tablo 1'e baktığımızda, ülkedeki elektronik sanayi üretiminin yüzde 61.3'ü

Tablo 1. Elektronik Sanayii Üretim Miktarı (değer olarak 1000 ABD \$)

Sıra No:	Alt Sektör Grupları	YILLAR							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 Tah.	2000	2001	2002	2003	2004	2005 Tah.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(4/3)	(5/4)	(6/5)	(7/6)	(8/7)	(9/8)
1	Bileşenler Alt Sektörü	165.000	136.000	88.400	105.000	125.000	225.000	200.000	-17,6	-35	18,8	19	80	-11,1
2	Tüketim Cihaz. Alt Sektörü	1.296.924	1.364.857	1.385.000	1.921.500	2.410.500	4.293.500	4.050.000	5,2	1,5	38,7	25,4	78,1	-5,7
3	Telekom Cihaz. Alt Sektörü	841.000	924.000	935.000	952.210	912.000	975.000	950.000	9,9	1,2	1,8	-4,2	6,9	-2,6
4	Diğer Prof.&End Cihaz. Alt Sekt.	335.000	340.000	305.000	350.000	415.000	650.000	715.000	1,5	-10,3	14,8	18,6	56,6	10
5	Askeri Elektr. Cih. Alt Sekt.	210.450	215.500	204.000	240.000	278.950	433.400	450.000	2,4	-5,3	17,6	16,2	55,4	3,8
6	Bilgisayar Cih. Alt sektörü	160.000	200.000	205.000	215.000	236.280	427.740	450.000	25	2,5	4,9	9,9	81	5,2
	TOPLAM	3.008.374	3.180.357	3.122.400	3.783.710	4.377.730	7.004.640	6.815.000	5,7	-1,8	21,2	15,7	60	-2,7

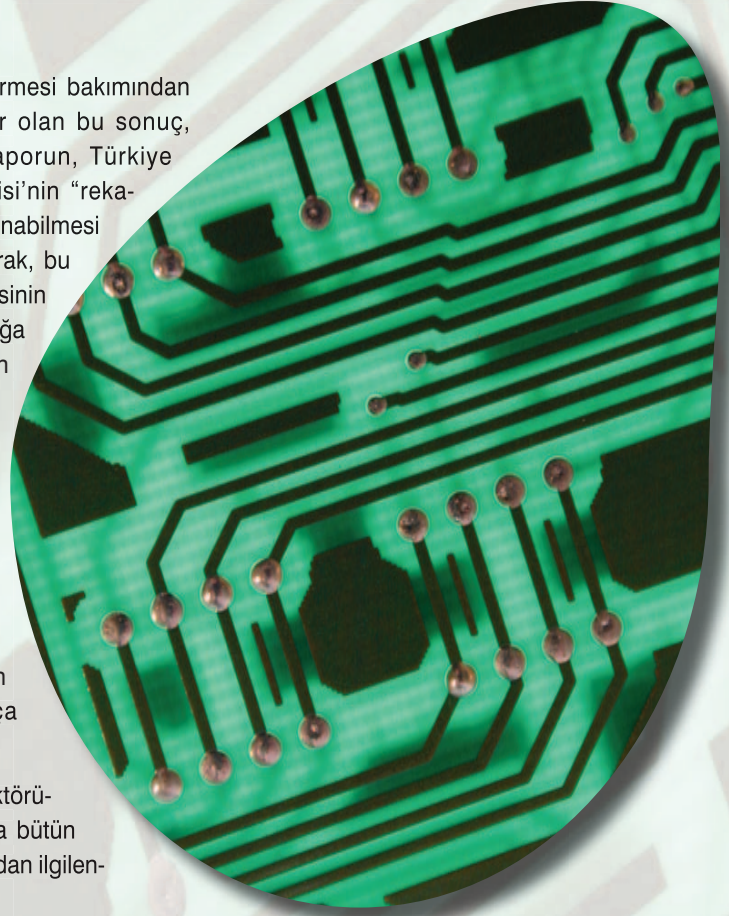
Kaynak: TESİD, İMMİB, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

tüketim cihazları alt sektöründe gerçekleşirken, yüzde 14'ü telekomünikasyon alt sektöründe ve sadece yüzde 3.2'si oranında bileşenler alt sektöründe üretim yapılmış olduğu görülüyor. Elektronik sanayi üretim miktarlarını gösteren bu tablodan, temel bileşenleri yurtdışından ithal eden ve Türkiye'de son tüketiciye dönük elektronik cihazlar üreten bir sektörel görüntü ortaya çıkıyor. Tablo2'deki ithalat miktarlarına bakıldığında bu sonuç daha net anlaşılıyor.

Elektronik sanayi alt sektörlerinde üretim, ithalat ve ihracat verilerinin sıralandığı 3 tabloya birlikte bakıldığında ortaya çıkan bir diğer ilginç nokta da, 2001 yılındaki büyük ekonomik krize rağmen son 3 yılda hem üretimde, hem ithalatta hem de ihracatta tüketim cihazları alt sektöründe dolar bazında ciddi artışların yaşanmış olmasıdır. Ülkemizde tüketim ideolojisinin gel-

diği düzeyi göstermesi bakımından da dikkate değer olan bu sonuç, aynı zamanda raporun, Türkiye Elektronik Sanayisi'nin "rekabet" gücünü kazanabilmesi için çıkış yolu olarak, bu sektörü göstermesinin de sebeplerini açığa vuruyor. Raporun muhtelif yerlerinde, sektörün itici gücü olarak, halihazırda ciddi bir yurtdışı pazar payı olmasından da hareketle, tüketici elektroniği alt sektörünün görüldüğü açıkça belirtiliyor.

"Bileşenler alt sektörünün, kendi dışında bütün alt sektörleri yakından ilgilen-

Tablo 2. Elektronik Sanayi Ürün İthalatı (Değer Olarak 1000 ABD \$)

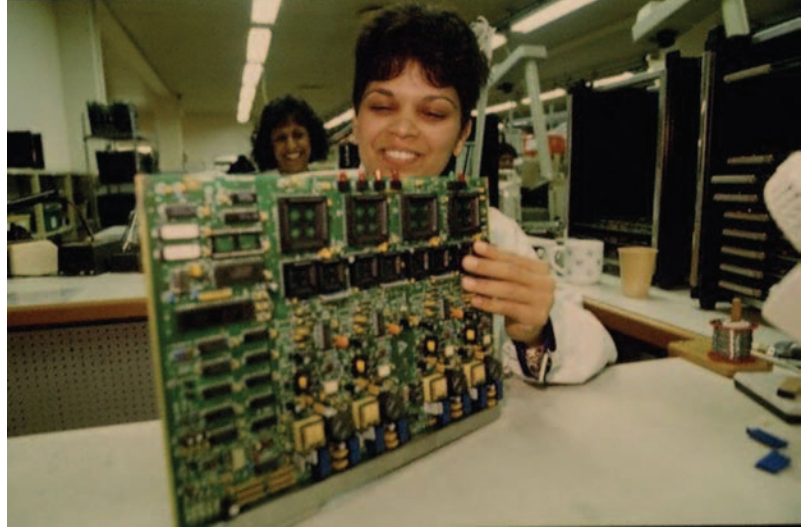
Sıra No:	Alt Sektör Grupları	YILLAR							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 Tah.	2000	2001	2002	2003	2004	2005 Tah.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(4/3)	(5/4)	(6/5)	(7/6)	(8/7)	(9/8)
1	Bileşenler Alt Sektörü	957.710	1.146.208	1.038.251	1.416.640	1.735.048	2.309.962	2.249.838	19,7	-9,4	36,4	22,5	33,1	-2,6
2	Tüketim Cihazları Alt Sektörü	420.049	523.691	401.978	405.666	617.070	991.736	1.239.670	24,7	23,2	0,9	52,1	60,7	25
3	Telekom. Cihazları Alt Sektörü	2.001.708	2.463.951	972.131	901.134	1.096.869	1.911.027	2.105.950	23,1	-60,5	-7,3	21,7	74,2	10,2
4	Prof & End Cihazlar Alt Sektörü	898.739	992.056	958.399	835.246	1.260.567	2.182.932	2.237.000	10,4	-3,4	-12,8	50,9	73,2	2,5
5	Bilgisayar Cihazları Alt Sektörü	1.172.679	1.451.224	748.203	880.098	1.335.569	1.544.482	1.776.159	23,8	-48,4	17,6	51,8	15,6	15
	TOPLAM	5.450.885	6.576.530	4.118.332	4.438.784	6.045.103	8.940.139	9.408.804	20,7	-37,4	7,8	36,2	47,9	5,2

Kaynak: TESİD, İMMİB, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

dirdiği için stratejik bir önemi bulunmaktadır... Bu alt sektörün gelişmesi, diğer alt sektör üretimlerindeki katma değeri artıracak, maliyetleri düşürecek ve sektör genelinde rekabet gücünü artıracak niteliktedir” tespiti yapılmış olmasına rağmen bu konuda raporda doyurucu bir planlama oluşturulamıyor.

Bunun temel gerekçesi ise, kamu- nın alandaki rolünü, “özel sektörün desteklenmesi”, “uygun ve dengeli bir rekabet ortamının sağlanması” ve “rekabetçi bir mali piyasanın uygulanması” ile sınırlayan bir bakışın olmasıdır. Buna paralel olarak raporun satır aralarından çıkan bir diğer sonuç da, gerek sektöre teşviklerde, gerekse Ar-Ge desteklerinde proje sayısı ve mali tablo açısından ciddi bir dalgalanmanın yaşanmış oluşudur.

Tablo 4’te yıllar itibariyle elektronik sanayiye verilen teşvik miktarları görülmektedir. Tablo 5’te ise Türkiye

Teknoloji Geliştirme Vakfı’nın elektronik sektöründe Ar-Ge çalışmalarına sağladığı destek tutarları yer almaktadır. Bu tablolardaki veriler, şu temel gerçekler etrafında değerlendirilmelidir.

Özel sektör karının maksimizasyonunu hedefler. “Ulusal” sermaye de bu bakıştan bağımsız değildir ve zaten

“ulusal” sermaye ile uluslararası sermaye arasında bir çelişki olduğunu düşünmek sorunu yanlış anlamının ve yanlış politikalar önermenin de temelini oluşturmaktadır.

“Ulusal” büyük sermaye, bileşenler alt sektörüne, uzun vadeli Ar-Ge gerektiren, yüksek maliyetli ve riskli bir alan

Tablo 3. Elektronik Sanayi Ürün İhracatı (Değer Olarak 1000 ABD \$)

Sıra No:	Alt Sektör Grupları	YILLAR							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(4/3)	(5/4)	(6/5)	(7/6)	(8/7)	(9/8)
1	Bileşenler Alt Sektörü	67.035	63.583	50.039	60.922	72.252	103.509	131.322	-5,1	-21,3	21,7	18,6	43,3	26,9
2	Tüketim Cihazları Alt Sektörü	780.739	873.116	904.307	1.570.902	1.937.886	2.913.488	3.083.900	11,8	3,6	73,7	23,4	50,3	5,8
3	Telekom. Cihazları Alt Sektörü	347.407	400.002	534.898	547.906	537.407	603.437	765.871	15,1	33,7	2,4	-1,9	12,3	26,9
4	Prof & End Cihazlar Alt Sektörü	119.558	122.342	147.624	176.509	203.161	310.864	351.609	2,3	20,7	19,6	15,1	53	13,1
5	Askeri Elektronik Cih. Alt Sektörü	65.800	28.200	19.400	22.405	50.521	55.810	55.500	-57,1	-31,2	15,5	125,5	10,5	-0,6
6	Bilgisayar Cihazları Alt Sektörü	64.994	55.040	40.484	32.884	31.852	42.221	57.287	-15,3	-26,4	-18,8	-3,1	32,6	35,7
	TOPLAM	1.445.533	1.542.283	1.696.752	2.411.528	2.833.079	4.029.329	4.445.489	6,7	10	42,1	17,5	42,2	10,3

Kaynak: TESİD, İMMİB, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

olduğu için girmezken, kısa sürede karını maksimize edebileceği montajcı, son tüketici ürünlerine yatırım yapmaktadır. 2001 krizinde ülkedeki fabrikalarını kapatıp, Romanya'ya iki günde fabrika diken "ulusal" sermaye gruplarını hep birlikte gördük. Bedelsiz arsa tahsisi, yüzde 100'e varan yatırım indirimi, vergi indirimi, kredi desteği vs. gibi teşviklerle "ulusal" bir elektronik sektörünün kendiliğinden dinamizm

yaratacağını düşünmek en iyi ifade ile hayalciliktir. Zaten raporun kendisi de sektörün itici gücü ve çıkış yolu olarak tüketici elektroniği alanını görüyor.

Üstelik tam da "rekabetçi bir mali piyasa" yaratıldığı için, ülke ekonomisi küresel mali sermaye hareketlerine ve spekülasyonlara açık hale gelmiştir. Hem mali piyasalara entegrasyon önerip, diğer yandan istikrarlı bir Ar-Ge desteği ve mali teşvik beklemek

de hayalciliktir. Aslında "rekabetçi bir mali piyasa" talebinin arkasında da uluslararası sermayenin ülkeye girip yatırım yapmasından medet uman bir bakışı görmek mümkün. Sektörde hedeflenen, yerli sanayicinin desteklenmesi, teşvik, destek söylemlerinin aldatıcılığının arkasında, kısa vadeli kar realizasyonu için yabancı ulusüstü tekellerin yerli taşeronu olma politikalarıdır.

Tablo 4. 1980-2005* Yılları Arasında Elektronik Sanayii'ne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri (cari fiyatlarla)

Yıllar	Verilen Belge Sayısı	Toplam Yatırım (YTL)	Sabit Yatırım (YTL)	İşletme Sermayesi (YTL)	Döviz Kullanımı (bin \$)	İstihdam (Kişi)
1980	3	559	354	25	4,571	308
1981	7	4,455	2,030	465	11,103	306
1982	4	15,914	7,149	870	20,242	1,605
1983	8	7,697	3,782	553	6,376	110
1984	9	16,072	10,883	618	9,393	798
1985	12	16,477	10,766	635	14,175	772
1986	25	169,210	135,734	3,477	39,872	1,489
1987	19	279,165	203,463	1,471	39,890	1,140
1988	13	52,266	43,350	520	9,554	1,328
1989	15	48,706	37,744	900	8,915	612
1990	15	544,567	466,797	77,600	71,800	4,186
1991	16	701,038	697,245	3,000	34,969	1,324
1992	22	4,094,238	4,092,938	1,300	87,385	907
1993	25	4,556,726	4,407,120	40,425	50,922	1,397
1994	6	289,736	289,301	0	4,257	180
1995	11	1,509,878	1,506,478	0	11,262	324
1996	27	30,028,150	29,931,731	0	45,640	1,374
1997	16	9,023,582	9,023,582	0	19,763	727
1998	18	9,643,187	9,643,187	0	24,559	1,094
1999	32	72,179,629	72,179,629	0	51,507	1.416
2000	25	39,499,941	39,496,741	0	41,479	1,028
2001	12	198,531,571	198,531,571	0	110,527	1,100
2002	12	41,544,524	41,544,524	0	22,784	413
2003	12	238,893,010	238,893,010	0	93,503	458
2004	15	113,304,910	113,304,910	0	54,151	1,483
2005*	7	35,473,555	35,473,555	0	16,988	1,298

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı * 2005 Eylül ayı sonu itibarıyla

Böylesine merkezi ve ekonomiyi yakından ilgilendiren bir alanda konuyu genişletmek mümkün, ancak son olarak, yapılması gereken temel tercihleri kısaca sıralamak gerekirse;

1- Öncelikle, ülkenin temel ekonomik politikasının sıcak paraya ve uluslararası mali sermaye hareketlerine olan bağımlılığının bir an evvel değiştirilmesi gerekmektedir.

2- Kamunun merkezi bir plan ve toplumsal yarar anlayışı ile bu sektöre yatırımda bulunmasının önü açılmalıdır. Bu noktada özellikle, üniversitelerin Ar-Ge çalışmaları desteklenmeli ve elektronik sana-

yının temel bileşenlerinin üretilmesi ve geliştirilmesine yönlendirilmelidir.

3- Özel sektörün ne olursa olsun desteklenmesi anlayışından vazgeçilmelidir. Uluslararası işbölümünün geldiği nokta gereği, ucuz işgücü cenneti olması ve maliyetlerinin daha düşük tutulabilmesi nedeniyle Türkiye'ye aktarılması küresel sermayenin de işine gelen son kullanıcıya dönük ürünlerin üretimini yapan "ulusal" büyük sermaye gruplarındansa, yüksek lisans ve doktoralı mühendisleri barındıran, araştırma-geliştirme ve teknoloji yoğun ara ürün prototipleri

yaratmaya dönük çalışmalar yürüten, küçük ve orta ölçekli kuruluşlara destek verilmelidir. Bu ürünlerin üretimi konusunda da kamu üzerine düşen görevi almalıdır.

4- Hepsinden önemlisi, elektrik-elektronik, elektronik, elektronik ve haberleşme ile bilgisayar mühendisliği bölümlerinin müfredatı alandaki temel yönelim ve öncelikler uyarınca gözden geçirilmeli, ayrıca kontenjanlar yeniden ayarlanmalıdır. Buna paralel olarak, ülkemizdeki en önemli açık olan, yetişmiş ara teknik eleman açığına dönük yeni üniversite programları, kurs ve eğitim programları oluşturulmalıdır.

Tablo 5. 1980-2005* Yılları Arasında Elektronik Sanayi'ne Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Fonksiyonlarına Göre Dağılımı (adet)

	Elektrik/Elektromekanik			Proje Sayısı	Enformasyon		Yıllara Göre Destek Toplamı
	Proje Sayısı	Proje Büyüklüğü	TTGV Desteği		Proje Büyüklüğü	TTGV Desteği	
1993	6	3,788,561	1,888,723	4	3,382,996	1,454,905	3,343,628
1994	3	2,070,750	1,009,500	2	440,202	212,063	1,221,563
1995	3	2,714,202	1,257,464	2	1,929,787	886,148	2,143,612
1996	7	13,725,306	6,602,615	8	5,359,351	2,631,008	9,233,623
1997	6	6,162,952	2,815,425	1	1,989,100	990,900	3,806,325
1998	1	1,060,080	530,040	0	0	0	530,040
1999	6	5,136,328	2,523,107	3	1,771,665	877,737	3,400,844
2000	13	12,289,285	5,564,406	10	9,934,172	4,905,879	10,470,285
2001	5	6,338,174	3,169,087	10	5,121,773	2,560,883	5,729,970
2002	12	5,478,592	2,739,296	9	8,609,515	3,952,203	6,691,499
2003	12	4,676,103	2,338,051	22	9,583,108	4,791,554	7,129,605
2004	17	15,009,991	7,474,254	6	4,795,510	2,397,755	9,872,009
2005*	0	0	0	1	649,750	324,875	324,875

Kaynak: TTGV

* 2005 Kasım ayı sonu itibarıyla